

## काश्मीरात वाढता 'ई-जिहाद' संपवण्याकरता उपाय योजना

अनेक वर्षे गुप्तहेर संस्था आपल्याला असे सांगत आहेत की काश्मीरात १५०-२०० दहशतवादी आहेत. दरसाल सुरक्षादले १५०-२०० दहशतवादी ठारही करतच आहेत. पुढल्या वर्षी पुन्हा तेवढेच भरती केले जात आहेत.आणी पाकिस्तानमधून अनेक परकीय दहशतवादी आणले जात आहेत त्यामुळे दहशतवाद्यांची संख्या ही कमी होत नाही.

आपण दहशतवादी ठार करत आहोत, दहशतवाद नाही.

फुटिरतावाद आणि दहशतवादाची सुपीक जमीन असलेल्या दक्षिण काश्मीरभर आपण प्रवास केला तर आपल्याला असे दृश्य दिसून येते की, तरुण काश्मिरी आपापले स्मार्ट मोबाईल पाहत पाहतच माना झुकवून चालत असतात. जगभरातील तरुणांहून ते काही निराळे आहेत काय? खरे तर नाही. मात्र जो मजकूर ते वाचत असतात तो निराळाच असतो. शुद्ध भेसळविरहित उग्रवादाचे किंवा देशद्रोहाचे विष.

## खोऱ्यात गतीने उग्रवादिकरण सुरु

काश्मीर खोऱ्याचे भयंकर गतीने उग्रवादिकरण (रॅडिकलायझेशन) सुरु आहे. एकट्या अनंतनागमध्येच पाचशे मदरसा आहेत.त्या अनियंत्रित आहेत आणि संवेदनक्षम तरुणांना काय शिकवायचे आणि काय नाही ह्याचे त्यांना पूर्ण स्वातंत्र्य असते. काश्मीर खोऱ्यात अशा हजारो मदरसा विखुरलेल्या आहेत. धार्मिक शिक्षण देणाऱ्या अशा मदरशांत, शिक्षक काश्मिरी नसतात. ते देवबांधचे असतात आणि ते जमाते-

इस्लामीचेच आधीन असतात. ह्या मदरशांत, अनेक वर्षांपासूनच्या मुलांना जिहादचे माहात्म्य सांगितले जाते.

काश्मीरातील स्मार्ट मोबाईलांतून धक्कादायक मजकूर असतो. त्यावर नियंत्रण आणण्यासाठी आपल्यापाशी व्यूहरचना नाही. जर आपण म्हटले की आहे, तर आपण खोटे बोलत आहोत कारण ती जमिनी वरती अजिबात दिसत नाही. वॉटसप गट केवळ दगडफेक करणाऱ्यांनाच संघटित करण्यासाठीच उपयोगात आणले जात नसतात तर, ते सुरक्षा दलांच्या हालचालीबाबत दहशतवाद्यांना सावध करण्यासाठीही वापरले जात आहेत. आजूबाजूला तरुण पुरुष बोलत असतातच. जर त्यांनी एखादा लष्करी जत्था शिबिरांच्या दारातून बाहेर पडतांना पाहिला तर, ती सूचना तात्काळ प्रक्षेपित केली जाते. वाहनांची संख्या, हालचालीची दिशा आणि सैनिकांची अदमासे संख्याही कळवली जाते.

### **इंटर-सर्व्हिसेस-पब्लिक-रिलेशन्सचा ई-जिहाद**

दुष प्रचार करण्याकरता खोटी ट्विटर हॅडल्स आणि फेसबुक पेजेस हजारांनी निर्मिली जातात. त्यांना पाकिस्तानच्या आय.एस.आय.चा पाठिंबा असतो. ब्लॉगज, व्हलॉगज, संगीत, चलचित्रे आणि साहित्य. हा एक संपूर्ण दुष प्रचार उद्योगच निर्माण झालेला आहे. जो काश्मीरींच्या मनात विष पेरण्याचे काम करत आहे. मोठ्या प्रमाणावर तो सुरू आहे. उच्च दर्जाच्या व्यावसायिक मजकूराने तो चालवला जात आहे.

पाकिस्तानी लष्करी दलांची एक शाखा असलेली इंटर-सर्व्हिसेस-पब्लिक-रिलेशन्स (आय.एस.पी.आर.) संस्था ई-जिहादची आईच आहे. त्यांनी निर्माण केलेले विषारी साहित्य तरुण काश्मीरींच्या स्मार्ट फोनांतून त्यांचेपाशी पोहोचत आहे. आपल्या देखतादेखत मोठ्या प्रमाणावर बुद्धीभ्रंश केला जात आहे.

माझी जेव्हा जम्मू-काश्मीरमध्ये नियुक्ती होती तेव्हा, परकीय दहशतवाद्यांसोबतच्या लढाया सर्वसामान्य होत्या. अफगाण, सूदानी आणि पाकिस्तानी स्वर्गाच्या शोधात भारतात येत असत. ते काश्मीरी स्त्रियांवर बलात्कार करून मोकाट फिरत असत. त्यांना त्याबद्दल कोणतीही शिक्षा न होण्याची खात्री असे. घूसखोरीविरोधी जाळे पसरून, रक्त सांडून भारतीय लष्कराने ह्यास प्रतिसाद दिला. यथावकाश परकीय दहशतवाद्यांचा हा पूर ओसरला.

### **दहशतवाद्यांची सतत धार सुरुच राहिल**

पाकिस्तान आता भारतात दहशतवादी तयार करत आहे. जिहादच्या नावाखाली काश्मीरी तरूणांचे उग्रवादिकरण करत आहे. हे तरूण मग दहशतवादी संघटनांना जाऊन मिळतात. त्यांना त्याऐवजी दुसरा विचार सुचू नये म्हणून, शस्त्रास्त्रांसोबत त्यांचे फोटो काढून घेतले जातात आणि ते सामाजिक माध्यमांवर प्रसारितही केले जातात. एकदा का सुरक्षा दलांना हे फोटो मिळाले की, ते लोक ओळखले जात. सुरक्षा दलांकडून मारले जात. तसे झाले की, त्यांच्या भव्य अंत्ययात्रा काढल्या जात. वस्तुतः ह्या अंत्ययात्रा दहशतवादी भरती करण्याचे मेळावेच असत. दहशतवादास बळी पडलेल्यांकडेच अशा रितीने दहशतवाद सुपूर्त केला जातो.

हे सुनिश्चित केले जाते की, काश्मीरात स्थानिकरीत्या पोसल्या गेलेल्या आणि स्थानिकात मिळून मिसळून राहू शकणाऱ्या दहशतवाद्यांची सतत धार सुरुच राहिल. पाकिस्तानला ह्यामुळे नामानिराळे राहता येण्याचीही सोय झाली. काश्मीरातील 'स्वतंत्रता आंदोलन' हे स्थानिक असल्याचा दावाही ते त्यामुळे करू शकतात.

### **माहितीचे युद्ध एक महत्वाचे अस्त्र**

माहितीचे युद्ध हे युद्धातील एक महत्वाचे अस्त्र म्हणून आपण मान्य केले पाहिजे. तसे ते आहेच. माहितीचे युद्ध हा एक अर्धवट निर्धाराने दिलेला धक्का असतो. आपल्याला हे लक्षात येतांना दिसत नाही की, शत्रू हा मनात असतो, जमिनीवर नाही. दहशतवादी ठार करून समस्या सुटत नाही. स्थानिकांशी मैत्री केल्यानेही समस्या सुटत नाही.

आपण काश्मीरात सामना करत असलेल्या बहुसंख्य समस्यांचे मूळ सामाजिक माध्यम(Social media ) आहे. पूर्वीच आपण त्याचा प्रतिकार केलेला असायला हवा होता. तो आपण केला नाही. इथे, विविध अधिकारांत तो करू चाहणाऱ्यांकरता, तो कसा करावा ह्याचे मार्गदर्शन करण्याचा मी प्रयत्न करत आहे.

ह्याकरता सर्वात वरच्या स्तरात, दिल्लीत संपूर्णपणे सुरक्षित अशा एका इमारतीची निकडीची आवश्यकता आहे, जी लष्करी अधिकाऱ्यांकरवी कार्यरत केली जावी. आपण तिला माहिती युद्धाचे मुख्यालय म्हणू या. ह्या मुख्यालयाचे सर्वोच्च व्यवस्थापन अत्यंत सुटसुटित असावे. उर्वरित हजारो नागरिकांची चमू, २५ वर्षांखालील युवकांची असेल. आपल्याला मजकूर लेखक हवे आहेत. चलचित्रमुद्रक (व्हिडिओग्राफर्स) हवे आहेत. विशेष प्रभाव तज्ञ हवे आहेत. चलचित्र संपादक हवे आहेत. संगणकीय प्रणालीभंजक (हॅकर्स) हवे आहेत. सामाजिक माध्यमतज्ञ हवे आहेत. संशोधक शास्त्रज्ञ हवे आहेत. इस्लामिक तत्त्ववेत्ते हवे आहेत. गीतकार हवे आहेत. एकाच छताखाली हे सारे हवे आहेत.

### **स्थानिक व सामाजिक माध्यमांचे 'व्यवस्थापन जरूरी**

त्या इमारतीत, एक श्राव्यालेखनकक्ष (रेकॉर्डिंग स्टुडिओ), सेवा संगणक कक्ष (सर्व्हर रूम्स), माहिती तंत्रज्ञानाकरता आवश्यक ती उपकरणे (हार्डवेअर), संगणक प्रणाली (सॉफ्टवेअर), उच्चगती आंतरजाल आणि मजकूर निर्मिती आणि सामाजिक

माध्यमांशी संबंधित सर्व उपस्कर असायला हवे आहेत. आपल्याला आपल्याकरता काम करणारे काश्मिरी मुस्लिम स्त्री-पुरुष हवे आहेत. हो. भारताची कथा सांगण्यास काश्मीरात हजारो लोक तयार आहेत. आपण त्यांना हाताशी धरले पाहिजे.

ह्या सर्व व्यावसायिकांना उत्तम वेतन दिले पाहिजे आणि त्यांच्याकडून गोपनीयतेचे करार करवून घेतले पाहिजेत. हजारो ट्विटर हॅडल्स, फेसबुक प्रोफाईल्स, इन्स्टाग्राम खाती, ब्लॉगज, व्हलॉगज, संकेतस्थळे आणि वॉटसप ग्रुप्स तयार करायला हवे आहेत. भारताच्या पक्षकर मजकूरनिर्मितीचे एक वादळच तयार करावे लागणार आहे.

बहुविध स्तरांवर काम करावे लागणार आहे. मजकूर निर्मितीपासून तर अपप्रचाराचा विरोध करण्यापर्यंत, आपला पक्ष लोकांपर्यंत पोहोचविण्यापर्यंत आणि काश्मिरातील स्थानिक माध्यमांचे 'व्यवस्थापन' करण्यापर्यंत, ताबडतोब तीन आव्हानांचा सामना करावा लागणार आहे.

### **आक्रमक प्रसार हीच काळाची गरज**

राष्ट्रीय रायफल्सच्या स्तरापर्यंत माहितीयुद्ध केले जावे. सेक्टर कमांडर्सनी ह्याचे महत्त्व ओळखून आपापल्या व्यावसायिकांची (ह्यांत नागरीकही समाविष्ट आहेत) चमू तयार करावी, जी 'व्हिक्टर फोर्स' आणि 'किलो फोर्स' दलांच्या माहितीयुद्धात सहभागी होईल. पुढे ती, १५.कॉर्प्स, नॉर्दन कमांड आणि ए.डी.जी.पी.आय(सैनि की मुख्यालया दिल्ली) ह्यांच्या माहितीयुद्ध पथकांतही सहभागी होईल. ह्यात आर.आर.बटालियन स्तरावर एक हुशार माहितीयुद्ध अधिकारी नियुक्त करणे आवश्यक आहे. तो माहितीयुद्धाचे मजकूर कदाचित थेटपणे निर्माण करणार नाही, पण बव्हंशी माहिती त्याचेमार्फतच सामा न्य नागरिकांकडे पार होईल. माहितीयुद्ध वरपासून खालपर्यंत आणि खालपासून तर वरपर्यंत असे दोन्हीही दिशांनी पसरत

जावे. साधा वरपासून खालपर्यंत माहितीप्रवाहाचा ओघ घातक ठरू शकतो. कारण सामाजिक माध्यमांच्या वापराचा विषय येतो तेव्हा, माहिती आणि मजकूरही बहुधा तळापासूनच निर्माण केला जावा कारण ते सामान्य नागरिकांच्या सर्वात जवळ असतात.

माध्यमे आणि सामाजिक माध्यमांतील प्रचंड मोठ्या प्रमाणातील आक्रमक प्रसार हीच काळाची गरज आहे.